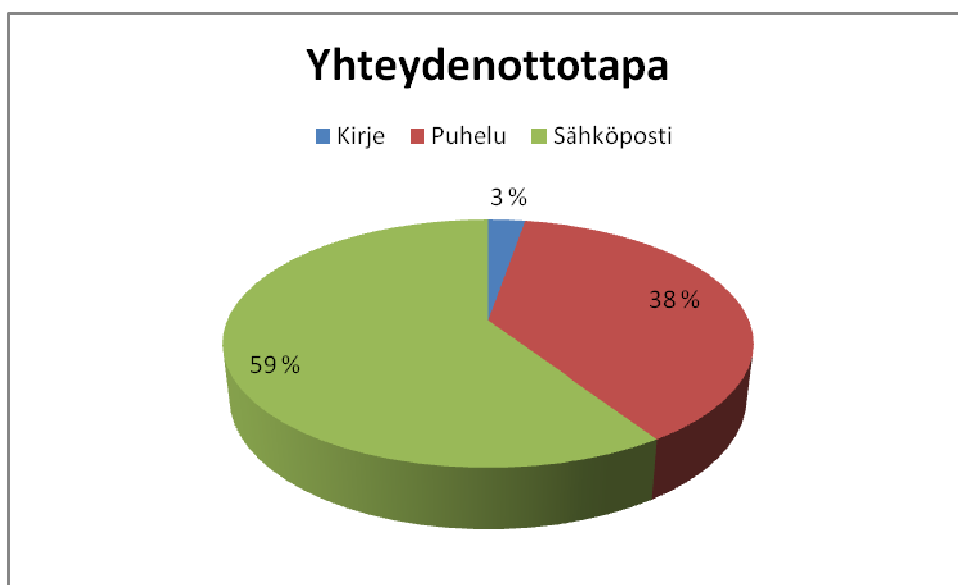

Lapsiasiavaltuutetulle tulleet kansalaisyhteydenotot ja niihin perustuvat huomiot lasten hyvinvoinnista

Lapsiasiavaltuutettu ei anna ratkaisuja yksittäisen lapsen tai perheen asiassa eikä lapsiasiavaltuutettu voi muuttaa viranomaispäätöksiä (Laki lapsiasiavaltuutetusta 1221/2004). Lapsiasiavaltuutetulle tulee kuitenkin runsaasti yhteydenottoja kansalaisilta, jotka toivovat lapsiasiavaltuutetun apua tai kannanottoa lapsia ja nuoria koskeviin asioihin. Kansalaisten yhteydenotoissa halutaan myös usein tuoda lasten ja nuorten elämään liittyviä epäkohtia ja ongelmatilanteita lapsiasiavaltuutetun tietoisuuteen.

Vuosittain lapsiasiavaltuutetun toimistoon tulleiden yhteydenottojen avulla on voitu seurata lasten ja perheiden hyvinvoinnin ja oikeuksien toteutumista. Kansalaisilta tulleita yhteydenottoja hyödynnetään vaikuttamistyössä, ja ne saattavat johtaa esimerkiksi aloitteen, suosituksen tai lausunnon antamiseen tai muuhun lapsiasiavaltuutetun toimenpiteeseen.

Lapsiasiavaltuutetun toimistoon tuli 523 kansalaisyhteydenottoa vuonna 2012. Vuonna 2011 niitä saapui 452 kpl. Sähköpostitse tai kirjeitse saapuneisiin kansalaisyhteydenottoihin vastaamisessa oli vuonna 2012 edelleen useamman kuukauden viive.

Apulaisoikeuskansleri antoi lokakuussa 2011 päätöksen kansalaisen tekemään kanteluun, jossa lapsiasiavaltuutetun toimistoon yhteyttä ottanut henkilö oli joutunut odottamaan vastausta yhteydenottoonsa viisi kuukautta. Tämä ei apulaisoikeuskanslerin mukaan täytä hyvän hallinnon vaatimuksia. Lapsiasiavaltuutetun toimiston ongelmana on jo pitkään ollut toimiston henkilöstön liian pieni määrä suhteessa kansallisiin tehtäviin. Toimiston päätehtävänä on vaikuttamistyö ja lasten mielipiteiden välittäminen päättäjille, eikä näin laajaan kansalaisten neuvontatehtävään ole toimistoa perustettaessa varauduttu.

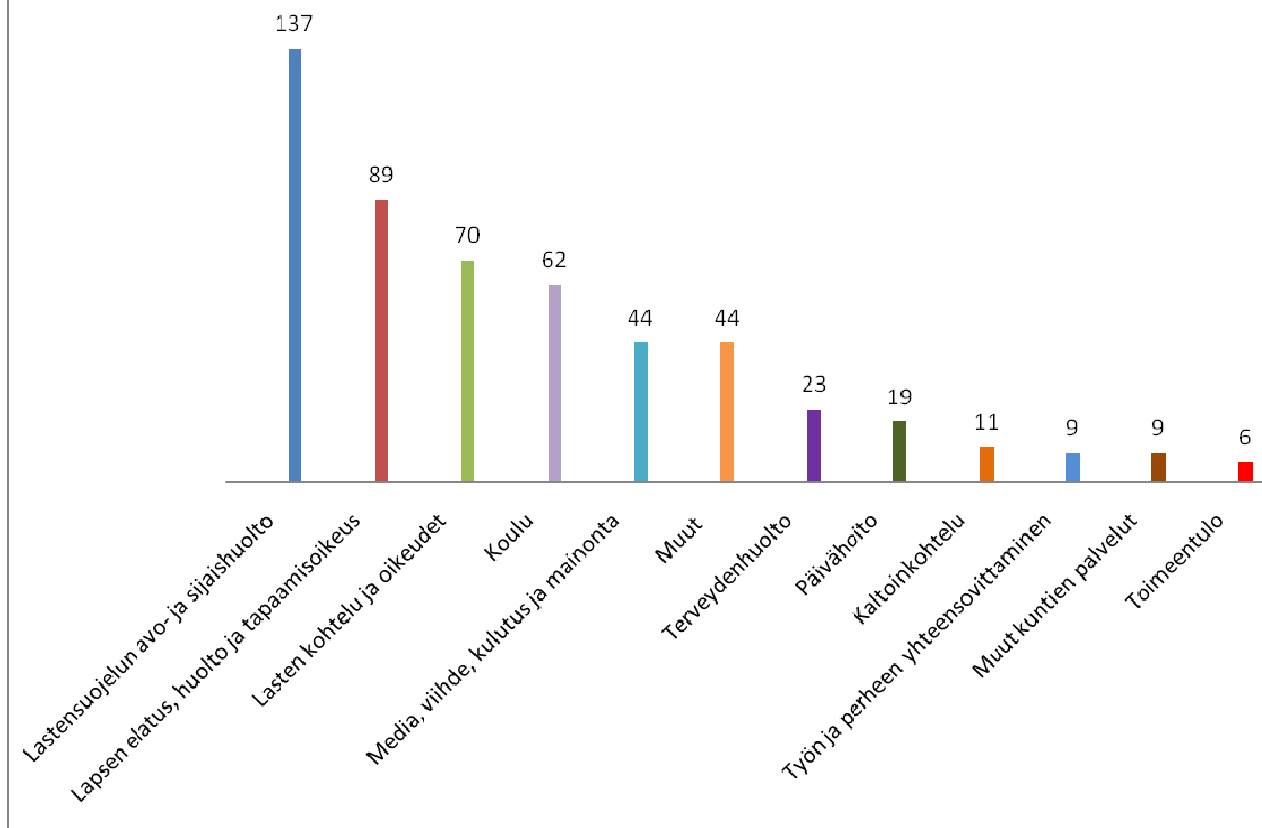
Voimavarojen niukkuus suhteessa toimiston suureen työmäärään on ilmaistu vuosittain valtioneuvostolle sekä ilmoitettu myös sosiaali- ja terveysministeriölle. Lapsiasiavaltuutetun toimistolle tulisi saada lisää henkilöstöä, jotta kansalaisten yhteydenottoihin voidaan vastata ilman viivytystä.

Lastensuojelun avo- ja sijaishuoltoa koskevia yhteydenottoja tuli selkeästi eniten vuonna 2012 (137 kpl), kuten myös aiempina vuosina. Lastensuojelua koskevien yhteydenottojen määrä on vuosittain kasvanut vuoden 2005 jälkeen. Lastensuojelua koskevat yhteydenotot lisääntyivät 17% vuodesta 2011. Toiseksi eniten yhteydenottoja tuli liittyen lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeviin kysymyksiin (89 kpl). Vuonna 2011 lapsen huoltoon ja tapaamisoikeuteen liittyviä yhteydenottoja tuli 10% enemmän.

Kouluaiheiset yhteydenotot lisääntyivät 32% vuodesta 2011. Yhteydenottoja kouluun liittyen tuli kaiken kaikkiaan 62 vuonna 2012. Koulukiusaamisesta tuli selkeästi eniten yhteydenottoja tässä aihepiirissä (23% kouluaiheisista yhteydenotoista liittyi kiusaamiseen). Lasten kohteluun ja oikeuksiin liittyviä kansalaisyhteydenottoja tuli yhteensä 70 kpl vuonna 2012. Määrä oli selkeästi enemmän kuin vuonna 2011, jolloin yhteydenottoja tuli 39 kpl. Myös terveydenhuoltoon liittyvät kansalaisyhteydenotot (23 kpl) lisääntyivät vuonna 2012, kun päivähoitoon liittyviä yhteydenottoja tuli vuotta 2011 vähemmän (19 kpl).

Mediaan, mainontaan ja kulutukseen liittyvien yhteydenottojen määrä pysyi lähes samana vuoteen 2011 verrattuna. Tähän aihepiiriin liittyviä yhteydenottoja tuli vuonna 2012 44 kpl.

Kansalaisyhteydenottojen aiheet 2012

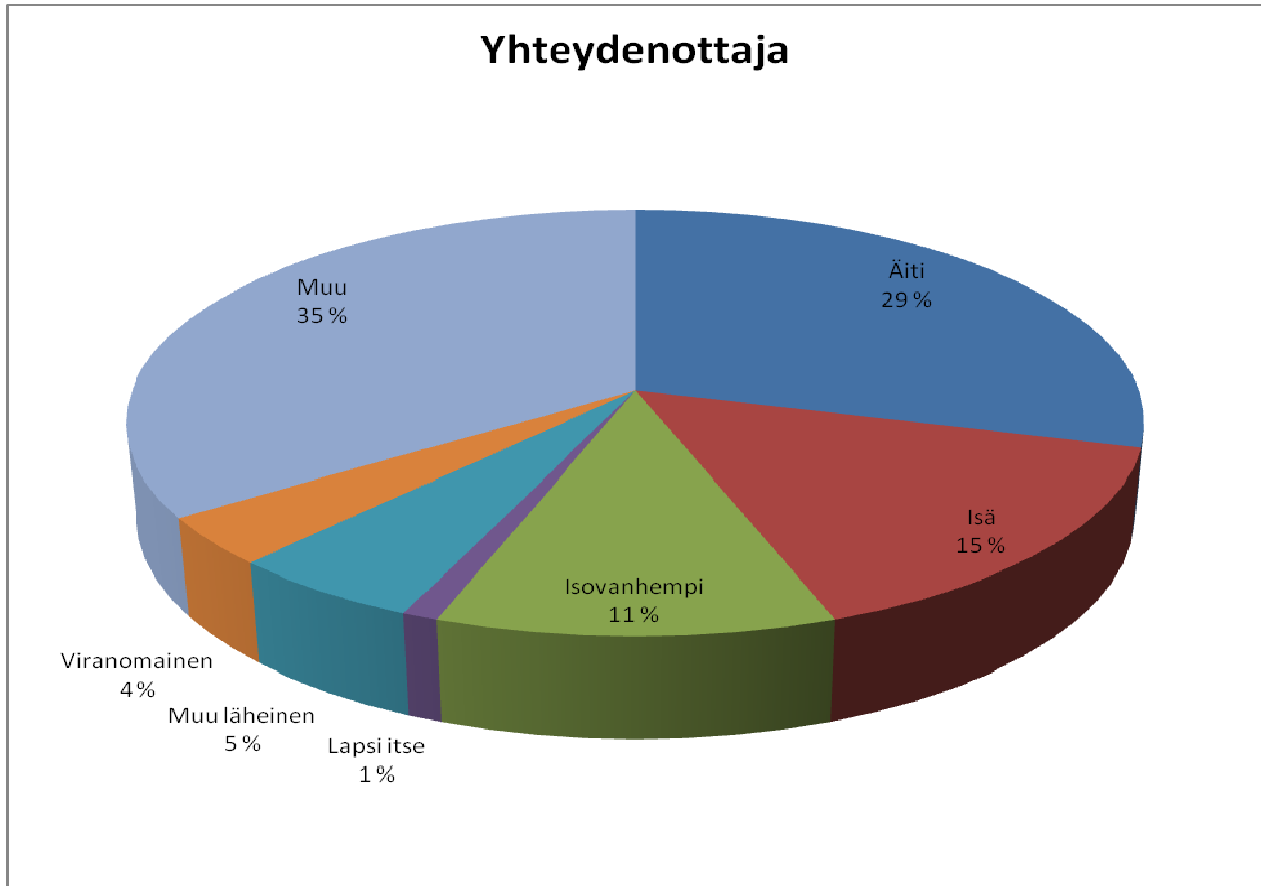

Aiempien vuosien tapaan lasten vanhemmat ottivat eniten yhteyttä (kaiken kaikkiaan yhteydenottajista 29 % oli äitejä ja 15 % isiä). Heidän tarkoituksenaan oli yleensä kysyä neuvoa tai saada apua lapsen tai perheen tilanteeseen. Lisäksi tuotiin esille erilaisia epäkohtia lapsen oikeuksien toteutumisessa tai lapsiperheiden kohtelussa Suomessa. Isovanhemmat (11 % yhteydenottajista) olivat edelleen aktiivisia erityisesti tiedustelemaan lapsen oikeudesta pitää yhteyttä isovanhempiinsa. Huolta oli syntynyt, koska oman lapsen puoliso oli estänyt yhteydenpidon lapsenlapsen erotilanteessa tai koska lapsenlapsi oli sijoitettu kodin ulkopuolelle.

Lapset itse ottavat edelleen vähän yhteyttä oma-aloitteisesti suoraan lapsiasiavaltuutetun toimistoon. Tilaisuuksissa ja tapahtumissa, joissa oli mukana lapsia ja nuoria, toimiston henkilökunnalle esitettiin kysymyksiä, mutta he harvoin itse soittavat tai lähettävät lapsiasiavaltuutetulle sähköpostia esim. kysyäksään neuvoa omassa tilanteessaan.

Vuonna 2012 ”muut henkilöt”, jotka ottivat yhteyttä halutessaan tuoda lapsiasiavaltuutetulle tiedoksi yleisellä tasolla lasten ja nuorten hyvinvointiin ja oikeuksiin liittyviä epäkohtia, olivat poikkeuksellisen suuri yhteydenottajaryhmä. Tämä johtui vuonna 2012 julkisuuteen nousseesta 8-vuotiaan tytön tapauksesta, jossa tytön isän ja tämän naisystävän epäiltiin olleen syyllisiä lapsen pahoinpitelyyn ja kuolemaan. Tämän uutisen

johdosta useat kymmenet kansalaiset (43 yhteydenottoa) halusivat tuoda esille huolensa liittyen lasten kohteluun sekä viranomaisten toimintaan tai toimimattomuuteen. Yhteydenottajat vaativat asian tilaan parannuksia ja tehokkaampia toimenpiteitä lasten suojelemiseksi kaltoinkohtelulta.

Lastensuojelu

Lastensuojeluun liittyvistä yhteydenotoista n. 30% liittyi em. keväällä 2012 tapahtuneeseen 8-vuotiaan tytön kuolemaan, jossa tytön isää ja tämän naisystävää epäiltiin tytön pahoinpitelystä ja kuolemasta. Lapsiasiavaltuutettu vaati tapauksen johdosta laajaa ja puolueetonta tutkintaa tytön kuolemasta. Lapsiasiavaltuutettu myös korosti, että tapaukseen liittyvän rikostutkinnan ja oikeuskäsittelyn lisäksi olisi arvioitava laajemmin eri viranomaisten toimintatapoja sekä heidän yhteistyönsä toimivuutta. Oikeusministeri asetti syyskuussa 2012 puolueettoman tutkintaryhmän selvittämään tytön kuolemaan johtanutta tapahtumakulkua. Tutkintaryhmä tekee kattavan ja perusteellisen selvityksen kaikkien asiaan osallistuneiden henkilöiden ja viranomaisten toimista, jotta tapahtumaan johtaneista seikoista saadaan mahdollisimman tarkka kuva ja jotta vastaavaa ei tapahtuisi tulevaisuudessa.

Muutoin lastensuojelua koskevat kansalaisyhteydenotot olivat hyvin samantyyppisistä aiheista kuin vuonna 2011. Suurin osa muista lastensuojelua koskevista kysymyksistä liittyi lapsen huostaanoton valmisteluun, täytäntöönpanoon tai purkamiseen. Vanhemmat toivoivat lapsiasiavaltuutetun toimistosta apua tai neuvoja asian käsittelyyn sosiaalitoimissa tai hallinto-oikeudessa. Osa huostaanottoa tai sen purkua koskevista yhteydenotoista oli ns. massajakeluita eli julkisuuteen ja päättäjille osoitettuja vetoamuksia vaikuttaa joko oman lapsen huostaanottoon tai liialliseksi katsotun lastensuojelun viranomaisvallan vähentämiseksi. Lapsiasiavaltuutetulle osoitettiin myös pyyntöjä tutkia tietyn kunnan tai kaupungin lastensuojelun toimintaa erityisesti huostaanottojen suhteen. Lapsiasiavaltuutetulla ei ole valtuutta tutkia kuntien tai toisten viranomaisten toimintaa, joten nämä pyynnöt osoitettiin aluehallintovirastoille.

Lastensuojelun avohuoltoon liittyvissä yhteydenotoissa oli useimmiten kyse siitä, että yhteydenottaja koki lapsella olevan lastensuojelun tarvetta, mutta sosiaalitoimi ei toimi asiassa riittävän tehokkaasti. Varsinkin isovanhemmat olivat tässä suhteessa aktiivisia; huoli liittyi enimmäkseen siihen, että isovanhemman mielestä lapsen kasvuolosuhteet eivät ole riittävän turvalliset lapsen vanhempien erottua ja lapsen jäätyä asumaan toisen vanhemman luokse. Isovanhemmat kokivat, että lastensuojelun tulisi toimia tilanteessa.

Erillään asuvat vanhemmat ottivat myös usein yhteyttä saadakseen apua tai neuvoja, kun olivat huolissaan toisen vanhemman luona asuvista lapsistaan. Usein taustalla oli myös erimielisyyttä lapsen asumisesta ja / tai tapaamisoikeudesta. Yhteydenottajat odottavat usein näissä tilanteissa, että sosiaalitoimella on valtaa määrätä lapsen asumisesta, mutta tämä on mahdollista vain niissä tilanteissa, joissa huostaanoton edellytykset täyttyvät.

Lastensuojelun avohuoltoa koskien tuli myös useita tiedusteluja mahdollisuudesta tehdä lastensuojeluilmoitus nimettömänä siten, ettei ilmoituksen tekijän henkilöllisyyttä paljasteta lapsen huoltajalle. Toisaalta ihmeteltiin, ettei ilmoituksen tekijälle kerrota lastensuojeluasian etenemisestä. Sosiaalitoimen työntekijöiden vaitiolovelvollisuus estää työntekijöitä kertomasta tarkemmin lapsen tai vanhempien sosiaalihuollon asiakkuudesta. Kyse on siis myös lapsen oikeudesta yksityisyyden suojaan. Muutamassa yhteydenotossa kysyttiin neuvoa, miten voisi auttaa naapurissa asuvaa tai sukulaislasta, joka voi pahoin kotonaan.

Lastensuojelua koskevissa yhteydenotoissa tuotiin usein esille kokemus siitä, ettei lasta tai vanhempia oltu kuultu riittävästi. Myös isovanhempien yhteydenotoissa tuli esille pettymys siitä, etteivät olleet saaneet vaikuttaa esim. lapsen sijaishuoltopaikan valintaan. Sijaishuollon rajoituksiin liittyvät yhteydenotot koskivat lähes yksinomaan yhteydenpidon rajoittamista. Enimmäkseen isovanhemmat, mutta myös vanhemmat ja sisarukset kysyivät neuvoja, miten voisivat päästä tapaamaan tai muutoin ottamaan yhteyttä sijaishuollossa olevaan lapseen. Suhteellisesti eniten sijaishuoltoa koskevat yhteydenotot liittyivät siihen, että pyydettiin apua tai neuvoja lapsen huonon kohtelun lopettamiseksi sijaisperheessä tai lastensuojelulaitoksessa vaihtamalla lapsen sijoituspaikka tai palauttamalla lapsi biologisten

vanhempiensa luokse. Toisaalta sijaishuollon asioissa pyydettiin apua myös sen estämiseksi, ettei suunnitelma lapsen sijoituspaikan muuttamisesta toteutu. Lasta oltiin useissa tapauksissa siirtämässä pois pitkään jatkuneesta sijaispaikasta, minkä katsottiin aiheuttavan turvattomuuden tunnetta lapsessa. Nämä yhteydenottajat olivat yleensä iso- tai sijaisvanhempia. Yleisellä tasolla olevissa yhteydenotoissa pyydettiin lapsiasiavaltuutettua puuttumaan ”bisnekseksi” muuttuneeseen lastensuojeluun; lapsia on enenevässä määrin sijoitettu yksityisiin lastensuojelulaitoksiin.

Lapsiasiavaltuutetun yhdessä Pesäpuu ry:n, Lastensuojelun Keskusliiton sekä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa toteutettiin vuonna 2011 sijaishuollon kiertue, jossa tavattiin sijaishuollossa olevia tai olleita lapsia ja nuoria. Heiltä koottiin näkemyksiä ja kokemuksia sijaishuollosta ja yleensä lastensuojelusta. Raportti ilmestyi syksyllä 2012.

Kansalaisyhteydenottojen sisältöä hyödynnettiin lapsiasiavaltuutetun lausunnossa eduskunnalle lastensuojelun laadusta (lokakuu 2012) sekä lausunnossa ”Toimiva lastensuojelu”- työryhmälle (tammikuu 2013). Lisäksi 8-vuotiaan tytön kuolemaa koskevista yhteydenotoista laadittiin erillinen yhteenveto, joka toimitettiin sekä oikeusministeriön että sosiaali- ja terveysministeriön asiaa selvittäville työryhmille sekä julkaistiin verkkosivulla. Yhteydenottojen sisällöstä käytiin vuoropuhelua myös eduskunnan oikeusasiamiehen toimiston kanssa.

Lapsen huolto, asuminen ja tapaamisoikeus sekä elatus

Iso osa yhteydenotoista koski huolta lapsen oikeudesta tavata sitä vanhempaa, jonka luona ei asu. Suurin osa näistä liittyi tilanteisiin, joissa lapsen kanssa asuva vanhempi estää etävanhemman ja lapsen tapaamiset. Näihin tilanteisiin pyydettiin lapsiasiavaltuutetulta neuvoa tai apua. Näissäkin tilanteissa oltiin usein tyytymättömiä siihen, ettei sosiaalitoimesta ole saatu apua tapaamisoikeuden toteuttamiseksi, vaikka täytäntöönpanoa haetaan yleiseltä tuomioistuimelta.

Tapaamisoikeuden täytäntöönpanoon liittyvät kysymykset olivat myös selkeästi esillä. Neuvoja tiedusteltiin myös tilanteissa, joissa lasta tapaava vanhempi ei ole palauttanut lasta sopimuksen tai määräyksen mukaisesti. Samoin tiedusteltiin, onko lasta pakko luovuttaa tapaamiseen tuomioistuimen päätöksen mukaisesti, koska tapaaminen ei ollut yhteydenottajan mukaan lapsen edun mukaista. Yhteydenottajan mielestä lapsi ei ollut halukas lähtemään toisen vanhemman luokse tai tämän luona oli uhkatekijöitä, esim. pahoinpitelyä tai päihteiden käyttöä. Myös isovanhemmat ottivat yhteyttä, koska epäilivät lapsen hyvinvoinnin vaarantuvan toisen vanhemman luona.

Isovanhemmat ottivat yhteyttä edellisen vuoden tapaan myös lapsen oikeudesta tavata isovanhempiaan tai kysyäkseen neuvoja lapsenlapsen huoltoon, asumista tai tapaamisoikeutta koskevista epäselvyyksistä. Monet isovanhemmat toivat esille, että riitaisissa erotilanteissa tai uusperheissä yhteydet lapsenlapsiin voivat katketa lähes kokonaan. Lapsiasiavaltuutettu on

jo aiemmin esittänyt lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lainsäädännön uudistamista, jonka yhteydessä tulisi ottaa huomioon lapsen oikeus tavata ja pitää yhteyttä muihinkin itselleen läheiseksi kokemiin henkilöihin kuin vanhempiinsa. Lapsen lähiverkostoa pitäisi vahvistaa ja sen jatkuvuutta tukea.

Lapsiasiavaltuutetun toimistolle tuli muutamia yhteydenottoja vuonna 2012 liittyen erityisesti valvottuihin tapaamisiin. Yhteydenottajat toivat esille, että tietoa siitä, miten valvottuja tapaamisia käytännössä järjestetään ja millä perusteilla valvottuja tapaamisia voidaan hakea, on ollut vaikea saada. Yhteydenottajat olivat huolissaan siitä, että heidän mielestään lasten edun mukaista olisi ollut järjestää lapsen tapaamiset toisen vanhemman kanssa valvottuina, mutta tätä ei ollut otettu huomioon tuomioistuimen päätöksessä. Toisaalta yhteydenottajat toivat esille kokemuksensa, etteivät valvotutkaan tapaamiset toteutuneet lapsen edun mukaisesti, eivätkä lapset halunneet tapaamisia edes valvottuina, mutta olivat pakotettuja niihin tuomioistuimen päätöksen nojalla.

Lapsen huoltomuotoa ja asumista koskevissa asioissa pyydettiin useimmiten ottamaan kantaa tuomioistuimen päätökseen tai pyydettiin neuvoja ja ohjeistusta tuleviin oikeudenkäynteihin. Yhteydenottoja saapui myös neuvonnan saamiseksi siitä, miten voi hakea lapsen huoltoa ja asumista toiselta vanhemmalta itselle, koska oli huolta toisen vanhemman kyvystä huolehtia ja kasvattaa lapsia.

Juridisen konsultaation ja neuvonnan tarve erotilanteissa on ilmeinen. Varsinkin jos toisen vanhemman eroilmoitus on tullut äkillisesti ja yllättäen, tarve saada tietoa lasten huollosta, asumisesta ja tapaamisoikeudesta on suuri. Kunnan lastenvalvojaa voi olla vaikea tavoittaa nopeasti tai on epäselvyyttä, kenen puoleen tulee kääntyä.

Muita huoltoon, asumiseen ja tapaamisoikeuteen liittyviä asioita olivat mm. yhteydenottajien epätietoisuus siitä, mitä käytännössä merkitsee yksin- tai yhteishuolto, miten esimerkiksi asuinolosuhteet vaikuttavat huoltopäätöksiin, etävanhemman tapaamiseen liittyvät matkustusjärjestelyt ja niiden lapsen edun mukaisuus sekä yleisesti isien oikeudet erotilanteissa. Verrattuna vuoteen 2011 myös yhteydenotot huoltoon ja tapaamisoikeuteen liittyvissä riitatilanteissa, joissa toinen vanhemmista ei ole Suomen kansalainen, lisääntyivät vuonna 2012. Lapsen elatukseen liittyviä yhteydenottoja oli vain muutama.

Kirsi Pollari esitteli koosteen lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevista yhteydenotoista yhteistyöseminaarissa erotilanteen sovittelua kehittävän FASPER- hankkeen verkostolle keväällä 2013. Lisäksi yhteydenottoja hyödynnettiin vuonna 2012 lausunnossa tuomioistuinsovittelun kehittämisestä (ns. Follo-malli) sekä myöhemmin vuonna 2013 eduskunnalle annetussa lausunnossa (mm. lakialoitteet liittyen vieraannuttamisen kriminalisointiin).

Media, kulutus ja mainonta

Media, kulutus ja mainonta aihepiiriin liittyviä yhteydenottoja saapui lapsiasiavaltuutetulle 44 kpl. Radioaiheisia yhteydenottoja oli kolme kappaletta ja ne koskivat radio-ohjelmien lapsille sopimatonta kielenkäyttöä, radiomainoksia, joiden sisältö oli sopimatonta lapsille sekä sitä, että YLE lopettaa lasten radio-ohjelmia. Lapsiasiavaltuutettu otti radioalan asiat sekä itsesätelyn tarpeen esille lausunnoissaan eduskunnalle Yleisradiolaista sekä sähköisen median viestintäpoliittisesta ohjelmasta. Hän tapasi kansalaisyhteydenotoissa esille tulneiden lastensuojelullisten näkökulmien tiimoilta 30.1.2013 RadioMedian edunvalvontapäällikköä. Lapsiasiavaltuutettu suositteli radioalalla tv:n kaltaisen itsesätelyn kehittämistä liittyen sekä mainonnan että radio-ohjelmien sisältöihin ja sijoitteluun. Tapaamisesta on julkaistu erillinen muistio sekä tiedote verkkosivuilla ¹

Aikaisempien vuosien tapaan lapsiasiavaltuutettua pyydettiin vaikuttamaan televisio-ohjelmien tarjontaan siten, että lapsille sopimattomia ohjelmia siirrettäisiin myöhempään ajankohtaan tai poistettaisiin kokonaan (esim. Duudsonit, Salatut elämät, South Park). Muutamia yhteydenottoja lapsiasiavaltuutetulle tuli myös siitä, että oltiin huolissaan kauneuskilpailujen järjestämisestä lapsille ja kilpailujen vaikutuksesta lasten kasvaviin ulkonäköpaineisiin. Lapsiasiavaltuutettu otti julkisuudessa kantaa aiheeseen ja muistutti lapsitähti-ilmiön riskeistä. Hän piti tärkeänä että lapset näkyvät julkisuudessa, mutta omilla ehdoillaan ja ilman liiallisia suorituspaineita.

Edelleen varsinkin vanhemmat vaativat toimenpiteitä, jotta lapsille haitalliset nettipelit ja -sivustot voitaisiin kieltää. Yhteydenotto tuli myös siitä, että lasten pääsy haitallisille internet-sivustoille tulisi estää myös kirjaston tietokoneilta. Myös lapsi-blogeihin pyydettiin lapsiasiavaltuutetun kannanottoa.

Mainontaan liittyen tuotiin esille epäkohtana, että lapsia käytetään esiintyjinä mainoksissa sekä se, että julkisissa tiloissa on esillä väkivaltaan viittaavia mainoksia. Kotiin jaettavista mainoksista ”Easy shopping” -lehti oli herättänyt useissa yhteydenottajissa paheksuntaa, koska samassa lehdessä mainostetaan lapsille tarkoitettuja tuotteita ja ns. aikuisviihdettä. Tästä aiheesta tuli useita yhteydenottoja ja samasta aiheesta oli lapsiasiavaltuutetun toimistoon otettu yhteyttä myös vuonna 2011. Yhteydenottajia neuvottiin kantelemaan asiasta Mainonnan Eettiseen Neuvostoon sekä ottamaan yhteyttä kuluttajavirastoon. Lapsiasiavaltuutettu lähetti myös Kilpailu- ja kuluttajavirastoon yhteenvedon kansalaisten yhteydenotoista tiedoksi.

¹ Muistio lapsiasiavaltuutetun tapaamisesta RadioMedian edunvalvontapäällikön kanssa
http://www.lapsiasia.fi/c/document_library/get_file?folderId=52454&name=DLFE-25714.pdf

Mainonnan eettinen neuvosto antoi oman lausuntonsa 11.12.2012 aiheeseen liittyen (MEN 38/2012)². Lausunnossaan MEN totesi, että ”seksuaalisen sisältönsä vuoksi kysymyksessä olevan kaltaiset erotiikkatuotemainokset ovat lapsille sopimattomia osoitteettomassa suoramarkkinointikuvastossa julkaistuna. Mainonnan eettinen neuvosto korostaa, että mainostajan ja mainoksen julkaisijan on otettava huomioon sen yhteiskunnallinen ja ammatillinen vastuu mediavalinnoissaan ja sama vastuu on myös medioilla”.

Koulu

Koulua koskevia yhteydenottoja tuli selkeästi vuotta 2011 enemmän. Kouluaiheisista yhteydenotoista 23% liittyi koulussa kiusaamiseen. Koulukiusaamiseen liittyvien yhteydenottojen määrä lisääntyi ja ne koskivat usein tilanteita, jotka olivat monimutkaisia ja joita leimasi epäluottamus eri osapuolten välillä. Toiset yhteydenottajat toivat esille, että kiusaamistilanteisiin oli pyritty koulussa puuttumaan, mutta tulokset olivat jääneet huonoiksi. Osa yhteydenottajista taas toi esille, että kouluissa oli kiusaamisongelmaa vähätelty tai siihen ei ollut puututtu juuri laisinkaan. Kaikki yhteydenottajat kuvasivat lapsen ja koko perheen tilannetta ahdistavaksi ja toivat esille, että nykyisillä toimilla ja viranomaistoiminnalla koulukiusaamista on haastavaa saada loppumaan.

Lapsiasiavaltuutettu on vuosina 2012–2013 työstänyt aluehallintoviraston, ELY-keskuksen ja Mannerheimin Lastensuojeluliiton kanssa aloitetta liittyen tehokkaampiin koulukiusaamisen puuttumisen keinoihin. Aloitteessa mm. ehdotetaan, että nykyisten oikeusturvakeinojen (kantelu, asian käsittely rikos- ja riita-asiana) lisäksi otetaan käyttöön uusia oikeusturvakeinoja koulukiusaamiseen puuttumiseksi ja kiusaamisen selvittämiseksi kehittämällä rikos- ja riita-asioiden sovittelumenettelyä ja kantelumenettelyä. Aloite on tarkoitettu luovuttava opetus- ja kulttuuriministeriölle, sosiaali- ja terveysministeriölle, sisäasiainministeriölle ja Opetushallitukselle kevään 2013 aikana.

Muina aiheina kouluun liittyvissä yhteydenotoissa painottuivat edellisten vuosien tapaan lapsen oikeus maksuttomaan koulukuljetukseen ja menettely kunnan koulutoimen kielteisen päätöksen johdosta sekä kuntien kouluverkkouudistukset, jotka usein sisältävät pienten kyläkoulujen lakkauttamisia. Koulujen sisäilmaongelmista lapsiasiavaltuutetulle tuli muutamia yhteydenottoja. Lapsiasiavaltuutettu vastasi 8.11.2012 Keskisuomalaisessa mielipide-sivulla esitettyyn avoimeen kysymykseen koulun sisäilmaongelmiin liittyvistä oikeusturvaongelmista. Lapsiasiavaltuutetun kannanotto on luettavissa lapsiasiavaltuutetun sivuilla.³

Yksittäisiä aiheita olivat huoli siitä, että pienet koululaiset joutuvat myymään erilaisia tuotteita koulun luokkaretkiä ja harrastustoimintaa varten, epätietoisuus siitä, onko koululla

² <http://kauppakamari.fi/statement-archive/men-lausunto-382012-erotiikkatuotteiden-suoramarkkinoinnista/>

³ <http://www.lapsiasia.fi/nyt/puheenvuorot/kirjoitukset/kirjoitus/-/view/1840020>

oikeus kieltää koululaista poistumasta koulun alueelta, huoli lasten koulupoissaoloista sekä tyytymättömyys opettajan käytökseen lasta kohtaan.

Lasten kohtelu ja oikeudet

Useissa yhteydenotoissa tuotiin esille huoli vammaisten lasten hyvinvoinnin ja oikeuksien toteutumisesta laitoksissa. Samoin oltiin huolissaan siitä, miten palvelusetelien käyttö vaikuttaa hoidon laatuun. Yhteydenottoja tuli myös siitä, että yhteydenottajan mielestä Valviran sinänsä myönteiset valvontaohjelman tiloihin liittyvät kriteerit ovat liian vaativina johtaneet siihen, että vammaiset lapset ovat joutuneet asumaan laitoksiin.

Lasten harrastamiseen liittyen tuli muutamia yhteydenottoja, joissa yhteydenottajat olivat huolissaan siitä, että harrastukset vievät lapsilta liikaa aikaa tai urheiluharrastukset ovat sitovia. Lapsen kokiessa epäasiallista kohtelua urheiluseuran taholta tilanne on ongelmallinen, koska oikeusturvakeinot ovat vähäiset. Viranomaisen epäasiallisesta kohtelusta on mahdollista tehdä kantelu, mutta yhdistysten osalta koetaan neuvottomuutta, jos seuran johto ei suhtaudu epäkohtaan vakavasti.

Muutamia yhteydenottoja tuli kansalaisilta, jotka olivat huolissaan perhesurmista. Myös lasten ja perheiden yksityisyyden suojasta oltiin huolissaan esim. tilanteessa, jossa internetissä julkaistaan lasten kuvia tai lasten ja perheiden tietoja tuodaan julkisuuteen.

Yksittäisiä yhteydenottoja tuli aiheista, joissa yhteydenottajat olivat huolissaan lapsista, jotka olivat joutuneet seuraamaan vanhempien kiinni- tai pidätystilanteita. Yhteydenottajat olivat myös huolissaan alaikäisten kuulustelutilanteista tai siitä, että lapseen kohdistuneen rikoksen tutkinta oli kestänyt yhteydenottoajan mielestä liian kauan. Myös Helsingin Sanomissa olleen artikkelin, joka liittyi kadonneeseen somalialaiseen tyttöön, tiimoilta tuli muutamia yhteydenottoja, joissa pyydettiin, että lapsiasiavaltuutettu toimisi kadonneen tytön löytämiseksi.

Muutamassa yhteydenotossa oltiin huolissaan nuorten syrjäytymisestä ja tuotiin esille huolen aihe siitä, että vanhemmuus olisi yleisesti ottaen hukassa. Yhteydenottajat toivat esille myös, että lapsilla on nykyaikana liikaa ulkonäköpaineita tai oltiin huolissaan yleisesti nuorten terveydestä ja hyvinvoinnista.

Lapsen kielellisiin oikeuksiin liittyen yhteydenottaja halusi korostaa kuurojen ja huonokuuloisten lasten oikeutta viittomakieleen myös varhaiskasvatuksessa. Yksittäisiä yhteydenottoaiheita olivat myös tunne- ja turvataitokasvatuksen tärkeys lapsille, huoli siitä, että lasten tilaisuuksia järjestetään anniskeluravintolassa sekä siitä, että nuoria käytetään kesätyöpaikoissa taloudellisesti hyväksi.

Päivähoito

Päivähoitoon liittyviä yhteydenottoja tuli vuonna 2012 vähemmän kuin edellisenä vuonna.

Yhteydenotot liittyivät päivähoidon järjestämisen ja laadun yleisiin epäkohtiin kunnassa, esim. päivähoitopaikkojen vaihtumiseen, pitkiin päiväkotimatkoihin sekä työttömän tai opiskelevan vanhemman vaikeuteen säilyttää lapsillaan päivähoitopaikkaa. Yhdessä yhteydenotossa vaadittiin subjektiivisen päivähoito-oikeuden poistamista.

Lapsiasiavaltuutettuun otettiin yhteyttä myös lasten ”pakkonukuttamisesta” päiväkodissa, puutteelliseen valvontaan pihaleikeissä tai siitä, että yhteydenottaja koki lastaan kohdellun huonosti tai epäoikeudenmukaisesti päiväkodissa. Myös päiväkotien sisäilmaongelmista oltiin yhteydessä lapsiasiavaltuutettuun. Yhdessä yhteydenotossa toivottiin lapsiasiavaltuutetun ottavan kantaa pienten lasten kotihoidon puolesta.

Kaltoinkohtelu

Lapseen kohdistuvaan pahoinpitelyyn ja seksuaaliseen hyväksikäyttöön ja niiden ehkäisyyn liittyviä yhteydenottoja saapui hieman vähemmän kuin vuonna 2011. Muutamat yhteydenotot liittyivät lasten kanssa toimivien rikostaustan selvittämiseen. Toivottiin mm., että lakimuutoksella mahdollistettaisiin rikostaustan selvittäminen myös vapaaehtoistoiminnassa lasten kanssa toimivilta henkilöiltä ja rikostaustan tarkistamista säännöllisesti työ- ja virkasuhteen aikana. Lapsiasiavaltuutettu teki 9.1.2012 aloitteen oikeusministeriölle ja työ- ja elinkeinoministeriölle lasten kanssa toimivien rikostaustan selvittämismenettelyn epäkohtien korjaamiseksi⁴. Lapsiasiavaltuutettu antoi myös lausunnon 24.9.2012 oikeusministeriön työryhmälle asiaan liittyen⁵. Oikeusministeriön 26.3.2012 asettaman työryhmän tehtävänä on laatia hallituksen esityksen muotoon laadittu ehdotus rikostaustan tarkistamismenettelyn laajentamiseksi vapaaehtoistoimintaan.

Eräissä lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevilla yhteydenotoissa tuotiin esille tyytymättömyys siitä, ettei toista vanhempaa oltu asetettu syytteeseen tai tuomittu lapseen kohdistuneesta pahoinpitelystä tai hyväksikäytöstä.

Terveydenhuolto

Terveydenhuoltoon ja lasten terveyteen liittyviä yhteydenottoja tuli enemmän kuin vuonna 2011. Muutamia yhteydenottoja lapsiasiavaltuutetulle tuli liittyen alaikäisen itsemääräämisoikeuteen. Yhteydenottajat olivat huolissaan siitä, että alaikäinen

⁴ <http://www.lapsiasia.fi/nyt/aloitteet/aloite/-/view/1576830>

⁵ <http://www.lapsiasia.fi/nyt/lausunnot/lausunto/-/view/1846487>

itseäänään oli voinut estää omaa hoitoaan. Myös yhteishuoltoon liittyen yhteydenottaja oli huolissaan toisen vanhemman oikeudesta vaikuttaa lapsen psykoterapian aloittamiseen.

Yhteydenottoissa tuotiin esille myös huoli sijoitettujen lasten terapioiden saatavuudesta, riittämättömistä lasten ja nuorten mielenterveyspalveluista, hammashoidosta sekä lääkinnällisen kuntoutuksen palveluista. Yhteydenottoja tuli myös siitä, että terapiapalveluiden kilpailutus aiheuttaa eriarvoisuutta. Yksi yhteydenotto liittyi yhteydenottajan huoleen poikien ei-lääketieteellisistä ympärileikkauksista.

Muutamia yhteydenottoja lapsiasiavaltuutetulle tuli vanhempien oikeudesta yöpyä sairaalassa sairaan lapsensa luona. Julkisuudessa ollut tapahtuma, jossa lapsi menehtyi sairaalassa ilman vanhempiensa läsnäoloa sekä Leijonaemot ry:n blogikirjoitus 6 samasta aiheesta saivat kansalaiset ottamaan yhteyttä lapsiasiavaltuutettuun. Sama aihe oli tullut esille jo aiemmin myös lapsipotilaille tehdyssä kyselyssä vuonna 2011. Lapsiasiavaltuutettu kirjoitti aiheesta mielipidekirjoituksen joka julkaistiin 31.5.2013 molemmissa iltapäivälehdissä otsikolla ”Lapsipotilaalla on oikeus vanhemman läsnäoloon”.

Lapsiasiavaltuutettu on aktiivisesti tuonut esille päättäjille lasten oikeutta vanhempien läsnäoloon myös sairaalassa sekä kiirehtinyt uuden HYKS:n lastensairaalan, joka paremmin ottaisi huomioon lasten ja nuorten tarpeet, rakentamista. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Työterveyslaitos sekä lapsiasiavaltuutettu ovat laittaneet aluille hankkeen ”Hyvinvointia ja toipumista edistävä lasten sairaala”, jonka tarkoituksena on kehittää malliratkaisu hyvälle ja inhimilliselle lastenosastolle ja lastensairaallalle, jossa on otettu huomioon lasten ja heidän vanhempiensa toiveet ja tarpeet sekä lasten hoidosta vastaavien asiantuntijoiden näkemykset. Hankkeen tarkoituksena on luoda uusi toimintamalli käyttäjälähtöiselle ja osallistavalle suunnittelulle lastenosaston ja lastensairaalan rakennushankkeisiin.

Toimeentulo

Selkeästi toimeentuloon liittyviä yhteydenottoja saapui vain 6 kpl. Kuitenkin myös muihin yhteydenottoihin, saattoi liittyä kysymys toimeentuloon liittyen. Yhteydenottoja tuli eniten pienten lasten kotihoidon tukeen ja hoitovapaaseen liittyvään toimeentuloon. Näissäkin, kuten muissa sosiaalihuoltoon liittyvissä kysymyksissä, kehoitettiin yhteydenottajaa kääntymään kunnan nimeämän sosiaaliamiehen puoleen, jonka tehtävänä on auttaa sosiaalihuollon asiakkaita heidän oikeuksiensa toteuttamisessa (esim. auttamalla muutoksenhaun tai kantelun tekemisessä).

Yleisesti oltiin huolissaan lapsiperheiden toimeentuloedellytysten huonontumisesta sekä haluttiin tietoa siitä, mistä erilaisia lapsiperheiden tukia yhteydenottajan tilanteessa voi

⁶ <http://leijonaemojenblogi.wordpress.com/2012/05/21/pienten-enkeliystaviemme-annin-ja-juhon-muistolle/>

hakea. Myös elatusapuun liittyvissä kysymyksissä tuli esille yhteydenottajan tarve selvittää toimeentulokysymyksiä laajemminkin.

Muut kuntien palvelut

Aihepiiriin liittyviä yksittäisiä yhteydenottoja tuli aiheesta, jossa lapsiperhe ei ollut saanut riittävästi apua vanhemman ollessa sairaalassa. Yhteydenotoissa korostui myös varhaisen tuen merkitys ja tarve. Yhteydenottajat toivat esille myös kuntien säästöohjelmat, joilla on negatiivisia lapsivaikutuksia. Muutamissa yhteydenotoissa tuotiin esille lapsille vaaratekijäksi muodostuvat kunnan laiminlyönnit liittyen esimerkiksi katujen auraamattomuuteen tai koulurakennusten huonoon kuntoon.

Muut kysymykset

Muissa kysymyksissä oli esim. pyyntöjä vaikuttaa yksittäiseen tilanteeseen tai yleisempään yhteiskunnalliseen epäkohtaan. Useissa yhteydenotoissa haluttiin lapsiasiavaltuutetun apua Maahanmuuttoviraston päätökseen oleskeluluvan myöntämisessä tai apua perheenjäsenen maastakarkoituksen estämiseksi. Asiat liittyivät lapsen edun arviointiin aikuisen turvapaikka-asioista päätettäessä.

Lapsen oikeuksien kannalta tärkeitä olivat yhteydenotot, joissa vanhemmat kysyivät lasten oikeudesta leikkiin asuntoyhtiöiden piha-alueella. Lapsiasiavaltuutettu selvitti asiaa ja keskusteli Kiinteistöliiton lakimiehen kanssa. Kiinteistöliiton tulkinta oli, ettei asunto-osakeyhtiö voi kieltää yleisesti lasten leikkimistä pihalla mutta leikkimistä voidaan rajata yhteisin pelisäännöin ajan ja paikan suhteen. Lapsiasiavaltuutettu antoi asiasta tiedotteen 5.9.2012. Aihetta käsiteltiin myös YLEN Suora linja -tv-ohjelmassa.

Myös energiajuomat olivat muutaman yhteydenoton aiheena. Osa yhteydenottajista piti energiajuomia lapsille vaarallisena ja vaati niiden myynnin kieltämistä alaikäisille osan ollessa sitä mieltä, että energiajuomista ei ole lapsille haittaa eikä niiden myyntiä pidä rajoittaa. Myös kivenmurskaamon rakentamisen alueelle pelättiin aiheuttavan lapsille terveysvaaraa. Yksi yhteydenotto oli myös langattomien verkkojen säteilyvaikutusten vaarallisuudesta lapsille. Eräässä yhteydenotossa arvioitiin, että jääkiekko-otteluissa väliajalla esiintyvät show-tanssiryhmien esitykset eivät ole lapsille sopivaa katsottavaa.

Opiskelijat sekä opinnäytetöiden tekijät ottivat yhteyttä kysyäkseen lasten hyvinvointiin liittyvää tilastotietoa, tietoa julkaisuista tai lapsiasiavaltuutetun mielipidettä tai kannanottoa tiettyyn lapsen oikeuksiin liittyvään kysymykseen.

Johtopäätökset vuoden 2012 kansalaisyhteydenotoista sekä keskeisimpiä toimia yhteydenottojen teemojen eteenpäin viemiseksi

1. Vaikka osa kunnista on kehittänyt palveluistaan tiedottamista, tarve yleiselle kaikille kuntalaiset tavoittavalle tiedottamiselle on yhä suuri. E erityisen tärkeää olisi taata helposti

saatavilla oleva palveluohjaus, jonka avulla kuntalaiset saisivat tietoa tarjolla olevista palveluista ja löytäisivät avun ongelmatilanteissa. Palveluohjauksen tehostamisen lisäksi, työntekijöiden tavoitettavuudessa on vielä kehitettävää.

2. Lasten ja nuorten kuuleminen heitä koskevia päätöksiä valmisteltaessa ja tehtäessä on erityisen tärkeää. Kuulemisen merkitys korostuu paitsi lapsiasiavaltuutetulle tulleissa kansalaisyhteydenotoissa, myös vuonna 2012 valmistuneessa ”Suojele unelmia, vaali toivoa - Nuorten suositukset lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi” -raportissa. Lastensuojelun asiakkaan oikeuksista ja oikeusturvakeinoista tiedottamista tulee kehittää entisestään.

3. Yleinen oikeusturvakeinoista tiedottaminen kaipaa edelleen parannusta. Niin aikuisilla, kuin lapsillakin on epätietoisuutta niistä keinoista, joita heillä on käytössään jos he kokevat tulleen kohdelluksi epäoikeudenmukaisesti tai lainvastaisesti viranomaisen toimesta. Lapsiasiavaltuutettu on vuoden 2013 kevään aikana parantamassa omaa oikeusturvatieottoamistaan [www-sivuillaan](http://www.sivuillaan).

4. Sosiaali- ja potilasasiamiesten tulee parantaa tiedottamista omasta toiminnastaan. Kansalaisyhteydenotoista käy ilmi, että sosiaali- ja potilasasiamiesten toiminnan riippumattomuuden suhteen on epäselvyyttä. Sosiaali- ja potilasasiamiesten tulisi toiminnastaan tiedottaessaan korostaa toiminnan riippumattomuutta ja tuoda aikaisempaa selvemmin esille neuvonta- ja ohjauspalveluitaan.

5. Koulukiusaaminen oli yksi vuoden 2012 keskeisimpiä kansalaisyhteydenotto aiheita. Koulukiusaamiseen puuttumiseen on pyritty etsimään toimivampia välineitä ja ratkaisuja. Lapsiasiavaltuutettu on mm. saamiensa koulukiusaamista koskevien kansalaisyhteydenottojen pohjalta laatinut yhteistyössä Mannerheimin Lastensuojeluliiton, Keski-Suomen ELY-keskuksen ja Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston kanssa keväällä 2013 aloitteen koulukiusaamisen vastustamiseksi.

6. Vammaisten lasten oikeuksiin ja kohteluun liittyvien kansalaisyhteydenottojen pohjalta voidaan todeta, että perhe- ja lapsikohtaisten palveluiden kehittäminen on erittäin tärkeää. Palveluohjausta tulisi parantaa entisestään, jotta asiakkaat löytäisivät tarvitsemansa palvelut.

7. Terveysthuoltoon liittyvien kysymysten pohjalta esille voidaan nostaa lasten osallistaminen sairaalaympäristöjen rakentamiseen. Lapsiasiavaltuutettu on ollut mukana lapsiystävällistä sairaalarakentamista edistävässä yhteistyöhankkeessa ja pyrkinyt sitä kautta viemään kansalaisyhteydenottojen viestiä eteenpäin.

Kokonaisuudessaan lapsiasiavaltuutetulle saapuneiden yhteydenottojen kirjo oli suurta, vaikka aihepiirit ovatkin säilyneet suurin piirtein samoina. Yksi yhteydenotto koostuu yhä useammin useasta eri kysymyksestä, joihin lapsiasiavaltuutetulta odotetaan vastausta. Vaikka lapsiasiavaltuutettu ei pysty tutkimaan yksittäisten lasten tai perheiden asioita, lapsiasiavaltuutettu pyrkii aktiivisesti huomioimaan kansalaisilta tulleet yhteydenotot vaikuttamistyössään.